

сприятиме формуванню нового рівня сприймання себе як громадянина, члена суспільства з його взаєминами співробітництва і взаємодопомоги, з його соціальними вимогами та морально-естетичними цінностями.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Психология чувственного познания. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1960. – 486с.
2. Белкин А.С. Нравственное воспитание учащихся вспомогательной школы. – М.: Просвещение, 1981.
3. Вержиховська О.М. Формування моральних якостей у молодших школярів з обмеженими розумовими можливостями у позакласній виховній роботі: Монографія. – Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д.Г., 2009. – 228 с.
4. Дмитрієва І.В. Корекційна спрямованість естетичного виховання в старших класах допоміжної школи: Монографія. – Слов'янськ: 2008.
5. Петрова В.Г. Роль емоціонально-волевої сфери в пізнавальній діяльності умственно отсталых учащихся // Эмоционально-волевые процессы и познавательная деятельность умственно отсталых детей: Сб. науч. тр. – М., 1993. – С. 34-48.
6. Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталого школьника. – М.: Просвещение, 1986. – 192 с.

The scientific article exposes the basic features of development of moral-aesthetic senses mentally backward schoolchildren, its basic tendencies and constituents are certain, in theory essence of process of development of moral-aesthetic senses of personality of child is grounded in the system of universal and special education.

Keywords: senses, emotional-perceptible sphere, moral-aesthetic senses, mentally backward schoolchildren.

Отримано 09.11.2012

УДК 376.1-056.37

О.В. Чеботарьова

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ ЗАСОБОМ КОНСТРУЮВАННЯ

У статті розкрито корекційну спрямованість змісту конструювання дітей із розумовою відсталістю у спеціальних дошкільних закладах. Охарактеризовано завдання та зміст конструктивної діяльності розумово відсталих дітей за роками навчання.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, розумово відсталі дошкільники, корекційна спрямованість конструктивної діяльності.

В статті раскрыто корекційну направленість содержания конструювання дітей з умовною відсталістю в спеціалізованих дошкільних установах. Охарактеризовані задачі і содержание конструктивної діяльності умовно відсталих дітей по роках навчання.

Ключевые слова: пізнавальна діяльність, умовно відсталі дошкільники, корекційна направленість конструктивної діяльності.

Розвиток пізнавальної діяльності у дітей дошкільного віку з умовною відсталістю посідає центральне місце в усій системі корекційно-розвивального навчання у спеціальних дошкільних установах. Це пояснюється значенням, яке має процес пізнавальної діяльності для психічного розвитку дитини, для засвоєння нею соціального досвіду.

Пізнавальна діяльність (cognitive activity) – процес відображення в мозку людини предметів та явищ дійсності. Вона складається із серії пізнавальних психічних процесів: відчуття, сприймання, уваги, пам'яті, уяви, мислення і мовлення [1].

Одним із ефективних засобів корекційного впливу на розвиток пізнавальних процесів дошкільників з умовною відсталістю виступає спеціально організована конструктивна діяльність.

Конструювання – один з видів продуктивної діяльності дошкільників, який поряд з грою та ліпленням, аплікацією, ручною працею, малюванням, має важливе значення для пізнавального розвитку дітей (О.П. Гаврилушкіна, Е.К. Гульєнц, С.І. Давидова, О.А. Єкжанова, Л.В. Каліннікова, О.А. Стребелева, Н.Г. Морозова, Н.Д. Соколова та ін.) [2, 3, 4, 5].

У процесі конструювання у дітей з умовною відсталістю відбувається розвиток усіх пізнавальних процесів, зокрема мислення, сприймання, пам'яті, мовлення, формування розумових дій аналізу, порівняння, узагальнення, класифікації, удосконалюється зорово-моторна координація, дрібна та загальна моторика, збагачується сенсорний досвід за умов спеціально організованого корекційного навчання. Саме у процесі цієї діяльності можна створити необхідні передумови щодо подальшого навчання дитини у спеціальній школі – уміння та бажання трудитися, виконувати завдання у відповідності до поставленої мети, доводити його до кінця, працювати поруч та разом з дорослими та однолітками, елементарно планувати роботу, розповідати про зміст виконаного тощо (В.І. Бондар, О.М. Граборов, Г.М. Дульнєв, В.Ю. Карвяліс, Г.М. Мерсіянова, Н.П. Павлова, К.М. Турчинська, О.П. Хохліна та ін.).

Конструювання пов'язано з моделюванням як реально існуючих, так і створених за власним задумом об'єктів. У процесі конструювання у дитини розвиваються навички зорово-моторної координації, формуються знання про моделювання простору на основі засвоєння просторових міжпредметних відношень, різних способів побудови будівель – надбудовування, прибудовування, комбінування, конструювання за завданням дорослого, власним задумом.

Конструктивну діяльність у умовно відсталих дошкільників

необхідно формувати у процесі навчання предметним діям, максимально використовуючи здатність дітей до наслідування [2,4]. Виконуючи дії за наслідуванням, вони починають спільно з дорослим створювати найпростіші будівлі з кубиків, паличок та іншого будівельного матеріалу; гратися із цими конструкціями, називаючи їх словами. Педагог підводить дітей до розуміння того, що будівлі відображають реальні предмети. У ході цілеспрямованої роботи у дітей з розумовою відсталістю формуються елементи предметно-ігрової діяльності: вони навчаються ігровим діям та засвоюють уміння виконувати елементарні побудови за наслідуванням.

Формування та розвиток пізнавальних процесів у дошкільників з розумовою відсталістю буде ефективним за умов залучення дітей до різних видів конструктивної діяльності, процесу створення будівель, засвоєння деяких просторових відношень між предметами і побудовами. У процесі створення будівель діти враховують характеристики деталей будівельного матеріалу (високий - низький, довгий - короткий, великий - маленький і т.д.), пізнають просторові відношення предметів ("Постав кубик на цеглинку", "Постав кубик поруч із цеглинкою"). Дошкільники опановують способи перетворення предметних відношень у процесі надбудовування, прибудовування, комбінування предметів і елементів усередині них.

На заняттях, які проводить вчитель-дефектолог, розвиток пізнавальної діяльності відбувається за умов виконання дітьми завдань з використанням різних сучасних будівельних матеріалів: наборів дерев'яних деталей, плоских паличок, різноманітних конструкторів, м'яких модулів та ін. Систематичне й цілеспрямоване навчання з різними конструктивними матеріалами дозволяє підвести розумово відсталіх дітей до опанування способами моделювання, формування стійкого інтересу до цього виду діяльності.

Сприятиме також розвитку пізнавальної діяльності використання в навчанні *фланелеграфа* та *настінної (магнітної) дошки*. Фланелеграф слід використовувати при проведенні підготовчих ігор на моделювання просторових відношень предметів, при побудові конструкцій на площині, згодом - при складанні спеціально підготовлених розрізних картинок тощо. Використання магнітної дошки розширює можливості застосування навіть знайомих прийомів навчання, підвищує зацікавленість дітей у процесі виконання завдань.

Завдяки стимулюванню й заохоченню дітей будівельними іграми у вільний від занять час, допомозі дітям розгортати сюжет, використовуючи наявні конструктивні знання та вміння, розкриваються можливості створення знайомих будівель та їхніх варіантів з різноманітних будівельних наборів.

У розробленій нами новій програмі з формування конструктивної діяльності у розумово відсталіх дітей дошкільного віку, яка відображена у розробленій *Програмі розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю* і розрахована на 4 роки навчання, одним із провідних напрямів корекційно-виховної роботи є розвиток пізнавальної діяльності дітей.

Зокрема, на початковому етапі навчання активізація пізнавальної діяльності у процесі навчання конструюванню забезпечується через

збагачення сенсорного досвіду дошкільників [6]. За допомогою тактильного, м'язового відчуття, зорового сприймання через предметну діяльність діти починають розрізняти форму, розмір, колір предметів.

У процесі предметно-практичної діяльності у дітей відбувається розвиток розумових дій аналізу, порівняння, класифікації, узагальнення. Дошкільників спонукають до прояву винахідливості у процесі складання іграшки, вчать вибирати предмети відповідної форми, розміру, кольору. Педагоги навчають дітей способу добору предметів за якоюсь однією ознакою.

Особлива увага приділяється вихованню у дошкільників зосередженості, уміння спокійно, не відволікаючись, займатись протягом певного часу якоюсь однією справою, розвитку стійкості уваги.

Важливим є формування особистісних позитивних якостей дитини, зокрема позитивного ставлення та інтересу до конструктивної діяльності; формування навичок співробітництва з дорослим та однолітками у процесі гри, способів засвоєння суспільного досвіду: діяти за наслідуванням, вказівним жестом, демонстрацією, словесною інструкцією.

На другому році навчання у спеціальному закладі зміст корекційно-розвивальних занять спрямований на подальшу активізацію пізнавальної діяльності дошкільників з розумовою відсталістю. Педагоги розвивають у дітей інтерес до конструювання, вчать під керівництвом дорослого аналізувати зразки; сприймати форму, розмір, просторові відношення елементів у конструкціях.

Діти навчаються розташовувати деталі конструкторів горизонтально і вертикально, щільно одну від одної, на певній відстані, споруджувати нескладні будівлі за показом вчителя-дефектолога і використовувати їх у процесі гри.

Також дітей навчають співвідношенню просторових характеристик будівель (висота, ширина, довжина); використовувати в мовленні слова, які відображають співвідношення за величиною (великий – малий, довгий – короткий, високий – низький), порівнювати предмети за розміром, розвивають просторові уявлення (внизу – вгорі, біля, поруч, близько – далеко).

Педагоги навчають дітей розрізняти і правильно називати основні будівельні деталі (цеглинка, кубик, пластина, брусок); виділяти основні елементи конструкції, добирати до неї потрібні елементи будівельних наборів, знати їх призначення в предметі; називати частини конструкції, пояснювати, з чого зроблені; передавати в конструкції цілісний предмет; замінювати одні елементи будівельного матеріалу іншими (за різноманітними зразками); використовувати набуті вміння в процесі будівельних ігор.

Особлива увага звертається на особистісне зростання дошкільника: виховання інтересу до конструктивної діяльності, розвиток позитивних особистісних характеристик - наполегливості, старанності, прагнення закінчити розпочату роботу, виконання елементарних трудових доручень (скласти матеріали у коробку тощо) .

На третьому році навчання корекційно-розвивальна спрямованість занять здійснюється через навчання розрізненню деталей будівельного

матеріалу (кубик, пластина, брусок); використанню деталей з урахуванням їх конструктивних властивостей (стійкості, форми, розміру).

Важливим у процесі корекційно-розвивальної роботи є формування у дошкільників вміння аналізувати зразки будівель; виділяти частини, деталі частин і цілого (форму, розмір, пояснювати їх просторове розташування); порівняння схожих фігур; формування узагальненого уявлення про будівлі, що конструюються, добирання згідно із зразком необхідних елементів будівельних наборів; відтворення сприйнятого у зв'язному мовленні.

Дошкільників навчають використовувати набуті вміння для створення будівель, необхідних для розгортання або продовження сюжетно-рольової гри.

На цьому етапі навчання педагог-дефектолог ознайомлює дітей з новими видами конструктивних матеріалів. Дітей навчають створювати моделі різних будинків за конструкцією-зразком, використовуючи для цього будівельні набори, геометричний матеріал, магнітну мозаїку; використовувати нові вивчені слова у зв'язному мовленні.

Посилюється увага педагогів на виховання у дітей працьовитості, уміння доводити почату справу до кінця. Продовжується формування в дітей інтересу до конструктивної діяльності, заохочення ініціативи дитини на заняттях і у вільний час.

На четвертому році навчання на заняттях з конструювання продовжується цілеспрямований розвиток пізнавальної діяльності дошкільників з розумовою відсталістю з метою адаптації їх до соціуму та підготовки до навчання у спеціальній школі. Шляхом навчання діти самостійно аналізують зразки будівель, виокремлюють частини, встановлюють їх функціональне призначення і просторове розташування; на основі аналізу вчителя-дефектолога планують процес конструювання. Дошкільників вчать самостійно аналізувати задані умови і відповідно до них створювати власні конструкції. Важливим є формування у дітей узагальнених уявлень про об'єкти, що конструюються. У процесі навчання дітей ознайомлюють з новими деталями та їх властивостями, різноманітними за формою і розміром пластинами (довгі і широкі, квадратні й трикутні), брусками і циліндрами.

Під час спорудження колективних будівель увага дітей спрямовується на встановлення взаємовідносин з однолітками, прояв самостійності та ініціативи. Будуючи колективні будівлі (зоопарк, вулиця, дитячий садок), дошкільників навчають працювати разом, об'єднувати свої будівлі відповідно до єдиного задуму.

У процесі навчання конструюванню у дітей розвивається творча уява, художній смак, удосконалюються навички складання конструкцій, виховуються охайність, спритність, старанність.

Слід зазначити, що на всіх етапах навчання конструюванню значна увага повинна приділятися розвитку мовлення дитини. Розширюється словниковий запас слів дитини, удосконалюється зв'язне мовлення вихованців.

Зокрема, здійснюючи конструктивні дії, аналізуючи об'єкти, плануючи з допомогою дорослого свою діяльність, даючи словесний звіт про виконані дії, розумово відсталі діти засвоюють необхідні слова, їхнє

значення, що в цілому сприяє їхньому мовленнєвому розвитку.

Основними завданнями четвертого року навчання є формування в дітей позитивного ставлення до конструктивної діяльності; розвиток умінь дітей створювати самостійні предметні будівлі, поступово переходячи до створення сюжетних композицій; навчання правильному відтворенню основних властивостей і відношень предметів у різних видах конструктивної діяльності; навчання аналізувати зразок, використовуючи для будівель конструкції-зразки; формування вмінь створювати сюжетні композиції й будівлі за зразком та задумом; залучення до колективної конструктивної діяльності у процесі створення знайомих образів і сюжетів; виховання в дітей ціннісного ставлення до своїх робіт і робіт однолітків.

Ефективність корекційно-розвивальної роботи у процесі конструктивної діяльності дітей забезпечується застосуванням педагогами будівельно-конструктивні ігор та вправ. Ігри, основою яких є зведення конструкцій, мають багато спільного з трудовою діяльністю, сприяють формуванню у дошкільників з розумовою відсталістю уміння ставити мету, планувати послідовність операцій, добирати необхідний матеріал, оцінювати результати роботи з допомогою педагога, реалізовувати задум гри.

Ігри з будівельним матеріалом приносять дітям емоційну насолоду, почуття радості від вирішення різноманітних конструкційних завдань, зміцнюють віру в свої сили, виховують почуття власної гідності. Завдяки постійному вправлянню рухи дошкільників стають точнішими, швидшими, спритнішими, краще піддаються зоровому контролю, поліпшується узгоджена робота м'язів. Ознайомлення з будівлями і спорудами, архітектурними пам'ятками розвиває у дошкільників смак, інтерес до архітектури. У грі відбувається формування рис характеру, необхідних для подолання труднощів у дорослому житті.

Важливо, щоб на заключному етапі навчання конструювання у спеціальному дошкільному закладі у дітей з розумовою відсталістю виникало бажання до самостійного вибору практичних способів реалізації поставлених конструктивних завдань. Реалізація такого завдання можлива за умови використання педагогом спеціальних методичних прийомів: (від безпосереднього показу- на початкових етапах, до самостійності – на заключному). У результаті спеціального корекційно-розвивального навчання у дошкільників не тільки формуються окремі конструктивні знання та вміння, виникають необхідні образи-еталони, а й виявляється здатність застосовувати засвоєний матеріал у процесі вирішення подібних пізнавальних завдань, відбувається опанування розумовими діями.

Своєчасне опанування конструктивною діяльністю є важливим в плані підготовки дитини до подальшого навчання у спеціальній школі, оскільки саме у процесі цієї діяльності формуються необхідні для навчання передумови: сприймання навчального матеріалу, уміння та бажання трудитися, виконувати завдання у відповідності до поставленої мети, доводити роботи до кінця, працювати разом та поруч з дорослими та однолітками, елементарно планувати роботу, передавати словесно зміст виконаного тощо.

Отже, процес конструювання дітей з розумовою відсталістю має значні корекційно-розвивальні можливості щодо розвитку їхньої пізнавальної

діяльності. У спеціально організованому процесі навчання з'являється можливість корекційного впливу на психофізичний розвиток дитини з порушеннями інтелектуального розвитку на ранніх етапах розвитку, що сприятиме успішному подальшому навчанні її у спеціальній школі.

Список використаних джерел

1. Синьов В.М., Матвеева М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини: Підручник. – К.:Знання, 2008. – 359с.
2. Гаврилушкина О.П. Воспитание и обучение умственно отсталых дошкольников. / О.П. Гаврилушкина, Н.Д. Соколова – Книга для воспитателя. – М.: Просвещение, 1985. – 78с.
3. Катаева А.А. / Дошкольная олигофренопедагогика / А.А. Катаева, Е.А. Стребелева – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 208с.
4. Гаврилушкина О.П. Обучение конструированию в дошкольных учреждениях для умственно отсталых детей: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 94 с.
5. Катаева А.А., Стребелева Е.А. Дидактические игры и упражнения в обучении умственно отсталых дошкольников: Кн. для учителя – М.: "БУКМАСТЕР", 1993. – 191 с: ил.
6. Войлокова Е.Ф. Сенсорное воспитание дошкольников с интеллектуальной недостаточностью: Учебно-методическое пособие / Е.Ф. Войлокова, Ю.В. Андрухович, Л.Ю. Ковалева. – СПб.:КАРО, 2005.- 304с.

The features of constructive activity organization preschoolers with mental retardation are described in the article. Tasks and kinds of the organized constructive activity of children with mental retardation are characterized.

Keywords: constructive activity, mental retarded preschoolers, correction orientation of constructive activity.

Отримано 13. 11.2012

УДК 378.147:376.112.4

*Г.И. Якубель,
В.В. Радыгина*

ОЛИМПИАДА ПО ПЕДАГОГИКЕ КАК СРЕДСТВО ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТВОРЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ-ДЕФЕКТОЛОГОВ

Статті пропонується авторський досвід проведення студентської олімпіади з педагогіки на факультеті спеціальної освіти педагогічного університету. Наводяться зразки теоретичних та практичних навчально-творчих завдань.

Ключові слова: педагогіка, корекційна педагогіка, студенти, олімпіада з педагогіки, навчально-творчі завдання.